

УДК 94(100)

Пількевич В. О.

КУЛЬТУРНІ ПАМ'ЯТКИ КИЄВА У СПИСКУ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО

Розглянуто діяльність ЮНЕСКО (Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) в сфері збереження культурної спадщини, проаналізовано співробітництво України з даною організацією щодо цього питання. Встановлено, що включення культурних пам'яток у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та увага світового суспільства до них є важливим чинником в охороні об'єктів. Відзначено особливу роль Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, яка була прийнята у 1972 році. Охарактеризовано культурні пам'ятки Києва ("Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська Лавра") які знаходяться під охороною ЮНЕСКО, зазначено, за якими критеріями вони були визнані світовою спадщиною. Виявлено, які питання насьогодні існують в сфері охорони культурної спадщини Києва та рекомендовано шляхи їх подолання. З'ясовано перспективи подальшої співпраці України з ЮНЕСКО щодо збереження культурних пам'яток столиці та держави в цілому.

Ключові слова: ЮНЕСКО, конвенція, культурна спадщина, культурні критерії, пам'ятки.

Історико-архітектурна спадщина Києва є надзвичайно важливою складовою культурного життя нашої країни. Будучи одним з центрів православної віри в давнину, місто зберегло для сучасного покоління величні пам'ятки культури та релігії – Києво-Печерську Лавру та Софію Київську. З прийняттям київським князем Володимиром Великим християнства у 988 році архітектура Київської Русі почала активно розвиватися, в країні створювалися нові релігійні споруди. Прикладом такого будівництва стали Києво-Печерська Лавра та Софія Київська, які насьогодні визнані культурними пам'ятками, що мають світове значення. Увага з боку міжнародної спільноти до цих об'єктів сприяє збільшенню міжнародного авторитету нашої держави. Це не лише впливає на розвиток туризму в країні, потоку іноземних відвідувачів, покращення економічної складової, але, в першу чергу, розкриває для світової громадськості історію Київської Русі, період розквіту держави, вклад київських князів у розбудову християнських святинь. Важливо відзначити, що від України це перші пам'ятки, які були внесені у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Значне місце у культурній спадщині нашого міста посідає Софіївський собор з прилеглими монастирськими спорудами, який є визначною пам'яткою часів Київської Русі. Універсальне значення цього об'єкту полягає в тому, що архітектура собору майже цілком збереглася з XI ст. На 1997 рік технічний стан цього архітектурного ансамблю викликав занепокоєння. Він відчутно зазнав руйнівної дії часу, потерпав і від пошкоджень, які спричиняються впливом навколишнього середовища і

техногенними чинниками [2, с. 7].

Ще одна пам'ятка світового значення теж бере свій початок з засів Київської Русі. У 1051 році за правління Ярослава Мудрого було засновано монастир ченцем Антонієм. Києво-Печерська Лавра є невід'ємною складовою не лише національної спадщини України, а й всього людства. Адже це не тільки красиві архітектурні споруди, історико–культурні цінності, але й місце, куди постійно з'їжджаються паломники з багатьох країн, щоб побувати в православної святині, відвідати ближні і дальні печери, стародавні церкви та служити християнській вірі. Роль цієї пам'ятки в житті всього світу неможливо переоцінити.

Враховуючи цінність вищезазначених культурних об'єктів для всього міжнародного суспільства, їх було внесено у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Варто зазначити, що співробітництво нашої країни з ЮНЕСКО почалося в 1954 році. З того часу Україна ратифікувала ряд документів Організації щодо охорони та збереження культурної спадщини, зокрема, Конвенцію Про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р.; Конвенцію Про засоби, спрямовані на заборону і попередження незаконного ввозу, вивозу і передачі права власності на культурні цінності 1970 р.; Конвенцію Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р.; Конвенцію Про охорону підводної культурної спадщини 2001 р., Конвенцію про збереження нематеріальної культурної спадщини 2003 р., Конвенцію про охорону і заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 р. тощо [4].

Особливу увагу заслуговує Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, яка була прийнята ЮНЕСКО в 1972 році. “Культурна спадщина” в даному міжнародному документі визначається як: “пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури і живопису, елементи або структури археологічного характеру, написи, печери і групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки; ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних побудов, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких являє видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки; визначні місця: твори людини або спільні творіння людини і природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології” [3]. Також варто відзначити, що 8 червня 2000 року Верховна Рада України прийняла Закон “Про охорону культурної спадщини”. В цьому документі під терміном “культурна спадщина” зазначається: сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини [1, с. 17].

Культурні пам'ятки для занесення їх у Список всесвітньої спадщини

повинні відповідати необхідним критеріям: (i) Об'єкт є шедевром людського творчого генія; (ii) Об'єкт свідчить про значний взаємовплив людських цінностей в даний період часу або в певному культурному просторі, в архітектурі або в технологіях, в монументальному мистецтві, в плануванні міст або створенні ландшафтів; (iii) Об'єкт є унікальним або принаймні винятковим для культурної традиції або цивілізації, яка існує до цих пір або вже зникла; (iv) Об'єкт є видатним прикладом конструкції, архітектурного або технологічного ансамблю або ландшафту, що ілюструє значущий період людської історії; (v) Об'єкт є видатним прикладом людської традиційної споруди, з традиційним використанням землі або моря, будучи зразком культури (або культур) або людської взаємодії з навколишнім середовищем, особливо якщо вона стає вразливою через сильний вплив необоротних змін; (vi) Об'єкт безпосередньо або матеріально пов'язаний з подіями або існуючими традиціями, з ідеями, віруваннями, з художніми або літературними творами і має виняткову світову важливість (На думку комітету ЮНЕСКО цей критерій повинен переважно використовуватися разом з яким-небудь ще критерієм або критеріями) [7]. Таким чином, ми можемо побачити, за якими критеріями у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО потрапили культурні пам'ятки Києва – “Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська Лавра” (рік внесення – 1990, культурні критерії – i, i, iii, iv). Особливої уваги заслуговує перший критерій, який наголошує на тому, що об'єкт є шедевром людського творчого генія.

Слід зазначити, що існує ще так званий Попередній список об'єктів-кандидатів на включення, до якого зараз входять також культурні цінності Києва. Це – Андріївська та Кирилівська церкви, Астрономічні обсерваторії України (серед яких і Київська астрономічна обсерваторія Київського національного університету) [6]. Звичайно, Україні необхідно активно працювати в напрямку включення інших пам'яток як у Попередній список, так і в майбутньому у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, адже і Київ, і вся наша країна має ще багато унікальних культурних цінностей, які варті світового визнання і більшої уваги міжнародної спільноти.

Допомога ЮНЕСКО у захисті культурних об'єктів не виключає роботу країни, на території якої пам'ятка знаходиться, адже в пергу чергу кожна держава має опікуватися охороною своєї спадщини, покращуючи власне законодавство, використовуючи зарубіжний досвід, звітуючи перед світовою спільнотою про стан пам'яток та заходи щодо їхнього збереження, популяризуючи культурне надбання серед молоді, яка завжди є рушійною силою різноманітних змін. У разі невиконання державою своїх зобов'язань, записаних у Конвенції, постає питання вилучення її пам'яток зі Списку всесвітньої спадщини. Взагалі, про загрозу ушкодження чи загибелі

пам'ятки Комітет світової спадщини інформують окремі особи, неурядові організації, окремі групи населення Якщо ця інформація підтверджується, то об'єкт заноситься до Списку світової спадщини, що знаходиться під загрозою. Місія ЮНЕСКО щодо світової спадщини: заохочувати країни до підписання Конвенції 1972 року і сприяти охороні їхньої культурної та природної спадщини; спонукати країни-члени Конвенції подавати пропозиції про включення їхніх пам'яток до Списку всесвітньої спадщини; заохочувати країни-члени регулярно подавати доповіді про стан збереження пам'яток світової спадщини; подавати експертну допомогу в разі виникнення очевидної загрози знищення пам'яток світової спадщини; сприяти популяризації культурної та природної спадщини; заохочувати міжнародну співпрацю в галузі збереження культурної та природної спадщини [5, с. 31].

Одразу відзначимо важливу роль Комітету світової спадщини, який відповідає за виконання Конвенції 1972 року, ухвалює постанови про включення пам'яток до Списку всесвітньої спадщини, вивчає доповіді про стан вже включених до списку пам'яток і, виявивши недоліки, вимагає від країн відповідних заходів щодо їх усунення, ухвалює постанови про виділення коштів із фонду на проведення нагальних реставраційних робіт. Заявку на включення номінанта до Списку всесвітньої спадщини повинна подавати сама країна, на території якої він міститься. Вона готує попередній список об'єктів культурної і природної спадщини, що розташовані на її території і мають видатну універсальну цінність, подає заявку для внесення в Список всесвітньої спадщини. Комітет розглядає заявку, на основі експертної оцінки консультативних органів: Міжнародної ради з питань охорони культурних пам'яток і об'єктів (ICOMOS) та Міжнародного союзу охорони природи (IUCN). Третій консультативний орган – міжнародний центр вивчення стану збереження та відновлення культурних пам'яток (ICCROM) подає експертну допомогу в реставрації пам'яток та організовує підготовчі курси.

Україна має безліч невирішених питань щодо збереження власної культурної спадщини. Постійні політичні дебати, слабкість економічної складової, недостатність соціального забезпечення населення призводять до нестійкого становища держави, коли на сферу культури не звертається необхідна увага. В даній ситуації відсутність потрібного фінансування, хоч частково, покривається волонтерською допомогою. Але цього не вистачає на розвиток даної галузі, охорону культурних пам'яток. Несерйозне відношення до збереження своєї багатовікової культури, нехтування положеннями міжнародної організації щодо захисту своєї культурної спадщини, подальше відокремлення від закликів світового суспільства, може призвести не лише до виключення пам'яток зі Списку всесвітньої спадщини, але й знищити те історичні надбання, яке Україна має і яким

пишається. Зокрема, не так давно існувала загроза внесення Софіївського собору з прилеглими монастирями спорудами та Києво-Печерської лаври в Список всесвітньої спадщини, який знаходяться під загрозою. Забудова, яка останнім часом проводиться біля цих культурних об'єктів в центрі Києва, може зруйнувати унікальний ландшафт пам'яток. Після перевірки об'єктів експерти ЮНЕСКО рекомендували Україні розширити буферну зону Софіївської площі до вулиці Хрещатик і Бессарабської площі, а також заборонили будівництво багатопверхових будинків в центрі столиці і на схилах Дніпра, що є буферною зоною Києво-Печерської Лаври. Місія підкреслювала, що споруджені нові будівлі і перетворення в рамках буферних зон мають негативний вплив на автентичність та цілісність об'єкта всесвітнього значення. У цьому контексті зазначалося, що збереження автентичності об'єкта є не тільки однією з основних вимог до пам'яток, які претендують на включення до Списку ЮНЕСКО, а також і запорука продовження перебування об'єкта у Списку. Невиконання даних положень загрожувало не просто занесенням Софіївського собору з прилеглими монастирями та Києво-Печерської лаври в Список всесвітньої спадщини, що знаходяться під загрозою, а й виключенням цих пам'яток зі Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Все ж пам'яткам вдалося уникнути цього. За необхідності ЮНЕСКО відсилає експертів для вирішення проблем, виділяє кошти. Але в першу чергу країна сама повинна піклуватися про збереження своїх пам'яток, а не перекладати цю відповідальність на інші організації.

Співробітництво ЮНЕСКО і України в сфері збереження культурної спадщини має важливе значення для нашої держави, адже в Список всесвітньої спадщини можна внести не одну пам'ятку нашої держави. Україні вдалося уникнути виключення Софії Київської з прилеглими монастирями і Києво-Печерської Лаври зі Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Також від нашої країни останнім часом були включені нові об'єкти, поступово вдосконалюється законодавча база України щодо збереження культурної спадщини, відбувається внесення поправок до різних документів щодо охорони культурної спадщини, молодіжні благодійницькі ініціативи стали поширеним явищем. Але проблеми залишаються: неналежне фінансування охорони культурних пам'яток, небезпека виключення об'єктів через недостатню увагу з боку держави, необхідність більш активного впровадження основних положень конвенцій ЮНЕСКО в сфері збереження культурної і природної спадщини в національне законодавство. Але при виконанні всіх положень і рекомендацій подальша співпраця нашої держави і ЮНЕСКО в даній сфері може зберегти не одну унікальну пам'ятку Києва та всієї країни для майбутніх поколінь.

Використана література :

1. Закон України “Про охорону культурної спадщини” від 8 червня 2000 р. // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища : зб. офіц. док. – К., 2002.
2. Звернення національної комісії України до світової громадськості з приводу збереження архітектурного ансамблю собору святої Софії у м. Києві // Бюлетень Національної комісії України в справах ЮНЕСКО. – 1997. – Вип. 3.
3. Конвенция об охране всемирного культурного и природного наследия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://whc.unesco.org/archive/convention-ru.pdf>
4. Співробітництво України та ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/ukraine-unesco/cooperation>
5. Що таке світова спадщина // Кур’єр ЮНЕСКО. – К., 1997. – № 11.
6. Tentative Lists [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=ua>
7. The Criteria for Selection [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://whc.unesco.org/en/criteria>

References :

1. Zakon Ukrayiny “Pro okhoronu kul’turnoyi spadshchyny” vid 8 chervnya 2000 r. // Kul’turna spadshchyna Ukrayiny. Pravovi zasady zberezhennya, vidtvorennya ta okhorony kul’turno-istorychnoho seredovyscha : zb. ofits. dok. – K., 2002.
2. Zvernennya natsional’noyi komisiyi Ukrayiny do svitovoyi hromads’kosti z pryvodu zberezhennya arkhitekturnoho ansamblyu soboru svyatoyi Sofiyi u m. Kyievi // Byuleten’ Natsional’noyi komisiyi Ukrayiny v spravakh YuNESKO. – 1997. – Vyp. 3.
3. Konventsyya ob okhrane vsemynoho kul’turnoho y pryrodnoho nasledyya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://whc.unesco.org/archive/convention-ru.pdf>
4. Spivrobitnytstvo Ukrayiny ta YuNESKO [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/ukraine-unesco/cooperation>
5. Shcho take svitova spadshchyna // Kur’yer YuNESKO. – K., 1997. – № 11.
6. Tentative Lists [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=ua>
7. The Criteria for Selection [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://whc.unesco.org/en/criteria>

Пилькевич В. А. Культурные объекты Киева в Списке всемирного наследия ЮНЕСКО.

Рассмотрено деятельность ЮНЕСКО (Организации Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры) в сфере сохранения культурного наследия, проанализировано сотрудничество Украины с данной организацией касательно этого вопроса. Установлено, что включение культурных объектов в Список всемирного наследия ЮНЕСКО и внимание мирового общества к ним есть необходимостью для лучшего сохранения наследия Киева и всей Украины. Отмечено особенную роль Конвенции об охране культурного и природного наследия, которая была принята в 1972 году. Охарактеризовано культурные объекты Киева (“Киев: Собор Святой Софии и прилегающие монастырские здания, Киево-Печерская Лавра”), которые находятся под охраной ЮНЕСКО, указано, по каким критериям они были признаны всемирным наследием. Выявлено, какие вопросы сегодня существуют в области охраны культурного наследия Киева, и было рекомендовано пути их решения. Выяснено перспективы дальнейшего сотрудничества Украины с ЮНЕСКО касательно сохранения культурных объектов столицы и государства в целом.

Ключевые слова: ЮНЕСКО, конвенция, культурное наследие, культурные критерии, памятники.

PILKEVYCH V. O. Kyiv cultural objects in World Heritage List.

The author studies activities of UNESCO (The United Nations Organization for Education,

Science and Culture) in the sphere of the protection of cultural heritage, cooperation between Ukraine and UNESCO. Author outlines special role of Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. The main criteria for selection of objects, which can be included to the World Heritage List are analyzed. Special attention is paid to Kyiv cultural objects (“Kiev: Saint-Sophia Cathedral and Related Monastic Buildings, Kiev–Pechersk Lavra”) as these sights are protected by UNESCO. The main problems of cooperation between UNESCO and Ukraine in cultural sphere are studies. According to the article the author outlines perspective and directions of future cooperation between UNESCO and our country in cultural sphere for persevering historical objects.

Key words: UNESCO, convention, cooperation, cultural heritage, cultural criteria, objects.

УДК 61: 355.311.1 “1941/1942”

Росицький В.

САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНА СКЛАДОВА ФРОНТОВОГО ПОБУТУ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ В ПЕРІОД 1941–1942 РОКІВ

У статті проаналізовано та узагальнено відомості про проблеми та їх вирішення в галузі санітарно-гігієнічного забезпечення армії, як однієї з важливих аспектів фронтового побуту. За допомогою опублікованих історичних джерел було визначено основні завдання, які стояли перед медиками та гігієністами в Червоній армії, як встановлювалася служба по контролю за гігієною та перевіркою якості медичного обслуговування у військах.

Ключові слова: гігієна, фронт, перша медична допомога, фронтовий побут, військова медицина, санітари, поранення.

Проблематика санітарно-гігієнчного догляду особового складу Червоної армії та первинна медична допомога на фронті є важливою частиною вивчення військового повсякдення. Ефективна робота медичного персоналу та виконання особовим складом Червоної армії в трагічний час оборонних боїв за Україну, залежала від чітко поставленої системи санітарно-гігієнічної служби, наявності методичних документів для особового складу та проведення підготовки бійців для надання першої медичної допомоги. Одним з видів методичної літератури та документів були різноманітні посібники для особового складу, які в свою чергу піднімали рівень медичної обізнаності та зменшували бойові та санітарні втрати [7], [9]. Отже, медична та санітарно-гігієнічна складова фронтового побуту Червоної армії в період 1941–1942 років, є важливою віхою соціальної історії, і даний досвід також є в нагоді для наших військових.

Досліджуючи проблематику санітарно-гігієнічної складової на фронті 1941–1942 року не можливо оминати працю генерал-майора медичної служби Ф. Г. Кроткова, який у своїй праці “Військова гігієна у Вітчизняну війну” досить чітко і той же час повністю розкриває дану тему [2].

В плані історіографії медичного забезпечення для нас є досить